

**Mișcarea
mahnovistă și
platformismul**

Introducere	3
Câteva personalități	4
Nestor Mahno	4
Petru Arșinov	9
Agafia Kuzmenko	10
A cui este Revoluția din Octombrie 1917?	12
Teritoriul Liber, un experiment anarhist revoluționar 13	
Exilul	18
România	18
Cei rămași în România	22
Prin Polonia spre Franța	24
Privind în urmă....	25
Platformismul	27
Documentul	27
Criticile la adresa Platformei	31
Clarificări din partea Dielo Truda	33
Inspirați de către Platformă.	36
Federația Comuniștilor-Anarhiști din Bulgaria	36
Astăzi	39
Bibliografie	43

instagram.com/comlibro

facebook.com/comlibro

comlib@proton.me

Bibliografie

- Arșinov, Peter, *History of the Makhnovist Movement (1918–1921)*, Black & Red, 1974.
- Arșinov, Pjotr, *The Two Octobers*, <https://theanarchistlibrary.org/library/pjotr-arshinov-the-two-octobers>.
- Avrich, Paul, *Nestor Makhno: the man and the myth*, <https://libcom.org/article/nestor-makhno-man-and-myth>.
- Avrich, Paul, *The Russian Anarchists*, Princeton University Press, 1971.
- Corrêa, Felipe & da Silva, Rafael Viana, *Bakunin, Malatesta and the Platform Debate*: <https://theanarchistlibrary.org/library/felipe-correa-and-rafael-viana-da-silva-bakunin-malatesta-and-the-platform-debate-the-question>.
- Darch, Colin, *Nestor Makhno and Rural Anarchism in Ukraine, 1917–21*, 2020.
- Dielo Truda, *Organisational Platform of the Libertarian Communists*: <https://theanarchistlibrary.org/library/dielo-truda-workers-cause-organisational-platform-of-the-libertarian-communists>.
- Dielo Truda, *Reply to Anarchism's Confusionists*: <https://theanarchistlibrary.org/library/dielo-truda-workers-cause-reply-to-anarchism-s-confusionists>.
- Dielo Truda, *Supplement to the Organizational Platform (Questions and Answers)*: <https://theanarchistlibrary.org/library/dielo-truda-workers-cause-supplement-to-the-organizational-platform-questions-and-answers>.
- Dielo Truda, *The Problem of Organization and the Notion of Synthesis*: <https://theanarchistlibrary.org/library/dielo-truda-workers-cause-the-problem-of-organization-and-the-notion-of-synthesis>.
- Diverși autori, *The Personal Side of Nestor Makhno*: <https://theanarchistlibrary.org/library/various-authors-the-personal-side-of-nestor-makhno>.
- Graham, Robert, *The Platform and its Critics*, <https://robertgraham.wordpress.com/2015/04/18/the-platform-and-its-critics/>.
- Guérin, Daniel, *Anarchism: From Theory to Practice*, Introd. de Noam Chomsky, trad. Mary Klopper, New York, Monthly Review Press, 1970.
- Heath, Nick, *Arshinov, Peter, 1887–1937*, <https://libcom.org/article/arshinov-peter-1887-1937>.
- Heath, Nick, *Danilov, Vasilii Antonovich (1893–1960)*.
- Klien, Karl, *Contemporary Platformism*: <https://theanarchistlibrary.org/library/karl-klien-contemporary-platformism>.
- Mahno, Nestor, *Vizita mea la Kremlin*, <https://ro.theanarchistlibrary.org/library/nestor-mahno-vizita-mea-la-kremlin>.
- Махно, Н.И., *Воспоминания* (Paris, 1936).
- Nakov, Alexander, *The Dossier of Subject no. 1218. A Bulgarian Anarchist's Story*, 2019.
- Smele, Jonathan D., *Historical Dictionary of the Russian Civil Wars, 1916–1926* (2015).
- Василий, Голованов, *Нестор Махно* (2013).

globale precum proiectul Anarkismo. *Especifismo* a contribuit la rândul său la îmbogățirea tradiției platformiste prin adaptarea principiilor de rigoare organizațională la luptele sociale contemporane, demonstrând că aceste idei nu sunt dogme statice, ci o practică vie care se redescoperă oriunde anarhiștii caută o eficiență politică reală.

O întrebare pe care ne-o punem este mai degrabă istorică: cum de platformismul nu s-a răspândit și în România, având în vedere nu doar proximitatea Ucrainei, ci și a Bulgariei? Ce a lipsit local de nu a permis ca această tendință antiautoritară să se răspândească și la noi?

Avem o posibilă ipoteză cu privire la această întrebare: dacă Primul Război Mondial a schimbat radical modul în care oamenii se organizează (foarte mulți oamenii fiind fost încadrați în armată sau în fabrici, învățând, deci, o anumită strictețe mai de garnizoană), în țările unde exista deja o tendință anarhistă colectivistă, oamenii au tins mai degrabă spre aceste organizații. În țări precum România, unde anarhismul era mai degrabă sintetist încă de la finele secolului al XIX-lea, nevoia de organizare colectivă a fost preluată destul de ușor de către socialiștii etatiști.

Sperăm, totuși, că vremurile s-au schimbat și că putem începe să vedem astăzi bazele unei organizări anarhiste de masă, inspirate de curente precum platformismul, *especifismo* și gânditori ca Bakunin sau Malatesta.

Introducere

Pe 20 iunie 2026 se împlinesc 100 de ani de la publicarea **Platformei Organizaționale a Comuniștilor Libertari** de către Dielo Truda (Cauza Muncitorilor), un grup format preponderent din anarhiști ucraineni și ruși exilați.

Platforma arată de ce este important ca, după eșecuri organizatorice, să ne gândim la acestea și să formulăm nu doar critici, dar și moduri prin care putem trece peste aceste impasuri. **Platforma** a fost produsul unui astfel de proces: după Revoluția Rusă din 1917, anarhiștii din Ucraina s-au organizat și au creat Teritoriile Libere. În cele din urmă, aceștia au fost înfrânți de către Armata Roșie, iar în 1921, câteva zeci de anarhiști au trecut Nistrul, în România, începându-și lungul drum spre Franța. Timp de cinci ani, aceștia au „dispărut de pe scenă”: au devenit muncitori în fabrici, oboșiți și demoralizați de eșecul prin care trecuseră. Dar în 1926, au decis să publice **Platforma**, prin care-și explicau eșecul, precum și modurile prin care anarhiștii de oriunde se pot organiza mai bine.

Deși la momentul apariției sale, textul a fost supus la numeroase critici – inclusiv din partea altor anarhiști, care susțineau că aceasta este o încercare de „bolșevizare” a anarhismului – platformismul s-a extins de-a lungul timpului, iar textul acesta incipient a rămas o

4 contribuție semnificativă. Astfel, în toți acești 100 de ani, **Platforma** a devenit o sursă de inspirație nu doar în Europa, ci și în Americi, Asia, Africa. De la mișcărilor anarhiste din Bulgaria, la China, Brazilia și SUA, documentul a inspirat foarte multe organizații politice anarhiste, iar platformismul a devenit unul dintre cele mai influente curente anarhiste.

Textul de față este compus, preponderent din alte două texte: capitolul despre mișcarea mahnovistă și platformism din revista **Tendențe** nr. 1, precum și **Nestor Mahno în România (1921-1922)**, scris în 2021, cu prilejul a 100 de ani de la data în care Mahno și câteva zeci de militanți au trecut Nistrul în România.

Ceea ce urmează va fi, sperăm noi, un prilej bun pentru a comemora acești 100 de ani ai **Platformei**, dar și pentru a discuta despre criticile și soluțiile propuse de platformiști în manifestul lor, explorând cum acestea au fost aplicate în unele mișcări trecute sau cum ar putea fi aplicate realității noastre de zi cu zi.

Câteva personalități

Nestor Mahno

Nestor Ivanovici Mahno (1888–1934), zis și Batko Mahno¹, a fost un revoluționar ucrainean

1. **Trad.:** „tata Mahno”, denumire sub care era cunoscut Mahno printre tovarășii săi.

principale în experiența Federației Anarhiste Uruguayene (FAU). Deși ambele tradiții împărtășesc priorități strategice identice, precum unitatea teoretică și tactică, responsabilitatea colectivă și federalismul, ele s-au dezvoltat în mare măsură independent una de cealaltă în contexte geografice și temporale diferite.

Prin urmare, **especificismo** nu este legat direct de **Platforma** din 1926 la originile sale. De exemplu, în Brazilia, documentul grupului Dielo Truda nu a fost discutat sau tradus timp de decenii, ajungând în atenția militanților abia la sfârșitul anilor 1990 și începutul anilor 2000. În mod remarcabil, grupurile care au promovat **especificismo** în această regiune ajunseseră deja la concepții organizaționale aproape identice cu cele platformiste fără a cunoaște textul original al exilaților ucraineni și ruși. Această evoluție paralelă a fost posibilă deoarece ambele curente s-au inspirat din aceleași rădăcini ale anarhismului clasic, în special din teoriile lui Mihail Bakunin și Errico Malatesta despre dualismul organizațional și necesitatea unei organizații politice specifice care să acționeze în cadrul mișcărilor de masă.

În prezent, influența platformismului asupra **especificismo**-ului se manifestă ca o validare teoretică și un cadru de colaborare internațională. Cele două tradiții sunt acum considerate ramuri ale aceleiași viziuni a „anarhismului de masă”, cooperând strâns în rețele

diagnosticează cauzele eșecului în moduri fundamentale diferite, iar divergențele dintre cele două curente continuă și astăzi, când cei care se opun Platformei îi acuză pe susținătorii acesteia de a fi „autoritari” sau „leniniști”, în timp ce platformiștii îi descriu pe sintetiști ca fiind „ineficienti” sau „dezorganizați”. Chestiunea aceasta a fost dezbătută de nenumărate ori în Franța, ca de exemplu, discuțiile creând și dezbinând organizații și federații de-a lungul a mai multor decenii.

Platformismul continuă să influențeze astăzi mișcările libertare, devenind baza de organizare a unor federații anarhiste din toată lumea, precum Alternativa libertară în Franța, Colectivul media Bikisha din Africa de Sud sau Congresul unificării anarho-comuniste din Chile²⁴.

Actualmente, *especificismo* este unul dintre curentele care oferă bazele reînvierii unui anarhism social în foarte multe din regiunile globului. Fără a fi o tendință nouă (apărută mai degrabă în anii 1960), relația dintre *especificismo* și platformism este definită mai degrabă printr-o convergență ideologică decât printr-o influență istorică directă sau o descendență liniară. *Especificismo* reprezintă un program organizațional apărut în cadrul anarhismului din America Latină, avându-și rădăcinile

24. Despre acestea, precum și despre răspândirea globală a platformismului, puteți citi mai multe aici: <https://theanarchistlibrary.org/library/northeastern-federation-of-anarcho-communists-the-global-influence-of-platformism-today>.

anarho-comunist care a luptat în războiul civil care a urmat Revoluției din Rusia și preluării puterii de către bolșevici, în octombrie 1917.

S-a născut la Huliaipole, în actuala regiune Zaporozia din Ucraina, într-o familie de șerbi emancipați. Născut într-o familie săracă, lipsit de sprijinul tatălui său, dispărut când Nestor avea o vârstă fragedă, acesta nu a reușit să se țină de școală, cu toate că arătase certe înclinații pentru aritmetică și lectură. Până la vârsta de 14 ani a fost nevoit să lucreze, fără întreruperi, la muncile câmpului.

Când a izbucnit revoluția din 1905², Nestor, în vârstă de 17 ani, nu a ezitat să se implice în lupta revoluționară, alăturându-se Uniunii Țăranilor Săraci³, un grup anarhist din orașul său natal. Pentru a pacifica Huliaipole și pentru a reprima elementele revoluționare, autoritățile țariste au trimis un detașament de cazaci în regiune. Chiar și așa, membrii grupului au continuat să se întâlnească

2. În 1905 a izbucnit în Rusia un val de tulburări politice și sociale care s-a răspândit în scurt timp în toate colțurile imperiului. Nemulțumirea populară era îndreptată împotriva țarului, a nobilimii și clasei conducătoare. Ca răspuns la revolte, țarul Nicolae al II-lea a promulgat unele reforme constituționale, anume înființarea Dumei de Stat, a sistemului pluripartidist și a Constituției ruse din 1906. Chiar și așa, puterea parlamentului era limitată, iar țarul deținea în continuare autoritatea. În plus, acesta putea dizolva Duma, lucru pe care l-a și făcut de mai multe ori.

3. *Spilka bidnih hliborobiv* a fost o organizație anarhistă clandestină care a funcționat între anii 1905–1908 în raionul Huliaipole din Ucraina.

6 săptămânal, inspirându-l pe Nestor să se dedice complet luptei revoluționare. Grupul răspândea propagandă libertară printre țărani, desfășurând în același timp o campanie de „teroare neagră”⁴ împotriva autocrației țariste și a afaceriștilor și proprietarilor locali, care erau adeseori „expropriați”. Bani strânși astfel erau folosiți fie pentru a tipări mai multă propagandă, fie pentru a cumpăra arme și explozibili.

Odată cu abolirea obșcinelor⁵ prin „reforma Stolîpin”, culacii⁶ s-au îmbogățit și mai mult. Grupul anarhist din Huliapolie a început să se îndrepte împotriva acestora, incendiindu-le proprietățile. Mahno a fost arestat în septembrie 1907, dar, după zece luni de închisoare, a fost eliberat fără acuzații. Întrucât grupul din care făcea parte fusese scos în afara legii, Mahno a înființat un alt grup de studiu anarhist, într-un sat vecin. Săptămânal,

4. „Propaganda prin fapte” se referă la o teorie și practică a acțiunii revoluționare dezvoltată către finalul veacului al XIX-lea preponderent în Italia și Franța. Prin organizarea de acțiuni directe, anarhiștii încercau să catalizeze sentimentele revoluționare populare, dar mai ales să ofere pilde practice de acțiuni emancipatoare.

5. Obșcina era denumirea dată în Imperiul Rus comunităților/obștilor sătești pentru a le deosebi de țăranii care exploatau ferme independente și care locuiau în „hutoare”. Termenul derivă din cuvântul rusesc care înseamnă „comun”. Această instituție a fost desființată de reformele agrare ale lui Stolîpin (1906–1914), de revoluția bolșevică și de colectivizarea agriculturii.

6. „Culac” este un termen peiorativ folosit pe scară largă în limbajul politic sovietic, prin care erau numiți țăranii relativ bogați din Imperiul Rus, care stăpâneau ferme întinse.

putere de comandă, iar deciziile importante se luau prin unanimitate pentru a păstra libertatea de acțiune a fiecărui membru. Chiar și în pragul anului 1945, în ciuda presiunilor crescânde ale noului regim, mișcarea a demonstrat o capacitate de organizare remarcabilă, reunind 90 de delegați la o conferință secretă lângă Sofia pentru a discuta platforma de acțiune viitoare.

Tactica susținută de platforma bulgară se baza exclusiv pe acțiunea directă, precum grevele, boicotul și sabotajul, refuzând orice formă de participare la democrația burgheză sau colaborare cu partidele socialiste de stat, pe care le considerau generatoare de capitalism de stat. În plus, programul lor a inclus și măsuri de tranziție menite să răspundă nevoilor urgente ale populației, cum ar fi accesul universal și gratuit la sănătate și educație, și crearea de consilii ale muncitorilor și țăranilor total independente de stat, asigurând astfel că puterea rămâne în mâinile celor care produc.

Astăzi

Atât platformismul, cât și curentul opus, sintetismul, au apărut ca două răspunsuri divergente și polemice ale exilaților ruși și ucraineni în urma eșecului mișcării anarhiste în fața contrarevoluției bolșevice care a urmat Revoluției din Octombrie. Ambele curente trebuie înțelese ca moduri prin care militanții au încercat să extragă lecții din această înfrângere istorică, însă ele

gică între organizația anarhistă ideologică și sindicatele de masă. Organizația specifică are misiunea de a oferi claritate teoretică, de a face agitație și de a pregăti din punct de vedere militar și tehnic insurecția generală. În paralel, sindicatele muncitorești și țărănești se concentrează pe luptele imediate pentru condiții mai bune de viață, servind totodată ca școli de autogestiuie unde masele învață să preia controlul asupra producției și distribuției fără medierea partidelor politice.

Astfel, au apărut structuri precum Federația Tineretului Anarhist și sindicate de luptă, cum a fost Organizația de Apărare a Muncitorilor din Pernik, care a reușit să rămână nedescoperită de poliție ani de zile. În perioadele în care activitatea politică era interzisă, anarhiștii s-au organizat ingenios în cadrul unor societăți culturale și educaționale, dominând mișcarea de temperanță prin Uniunea Tineretului Neutru de Temperanță și promovând limba Esperanto ca instrument de comunicare internațională.

Întreaga structură a FCAB se baza pe principii federative riguroase, unde grupurile locale alegeau secretari care serveau doar ca organe de legătură, fără a avea

strategică ridicată, având rolul de a coordona activitatea și de a propaga ideologia anarhistă. Al doilea nivel este organizația de masă (nivelul social), formată din structuri largi precum sindicatele, unite prin nevoi materiale imediate. Strategia presupune ca organizația specifică să acționeze în interiorul mișcărilor de masă prin „inserție socială”, promovând acțiunea directă și autogestionarea, fără a impune o conducere ierarhică sau a dicta linia politică.

peste 20 de persoane participau la întâlnirile și discuțiile grupului.

Acest grup a fost infiltrat rapid de poliție, Ohrana⁷ încercând să-l suprimă. Doi dintre spionii țariști au fost descoperiți și uciși. Într-un raid al poliției secrete, care s-a lăsat cu schimburi de focuri, unul dintre membrii grupului a fost ucis; ceea ce i-a făcut pe ceilalți să hotărască asasinarea guvernatorului provinciei. Încercările lor au eșuat, Mahno fiind arestat din nou, în urma unui alt schimb de focuri.

La 26 martie 1910, Mahno a fost condamnat la spânzurătoare, refuzând să facă apel. Totuși, pedeapsa i-a fost comutată în muncă silnică pe viață. S-a îmbolnăvit grav în închisoare, făcând o criză aproape fatală de febră tifoidă.

După ce a fost mutat la mai multe închisori (Lugansk, Ekaterinoslav), ajunge la închisoarea Butirskaia din Moscova, unde erau deținuți peste 3.000 de prizonieri politici. Prin intermediul celorlalți prizonieri, a devenit un bun cunoscător al istoriei rusești și al teoriei politice, fiind interesat în special de *Întrajutoarea: un factor al evoluției* de Piotr Kropotkin⁸. Din cauza condițiilor

7. *Otdelenie po ohraneniu obșcestvennoi bezopasnosti i poriadka* (Departamentul pentru Apărarea Securității Publice și a Ordinii), poliția secretă a Imperiului Rus.

8. **Piotr Kropotkin** (1842–1921), cunoscut drept „prințul anarhist”, a fost un teoretician fundamental al anarhismului clasic. Originar din nobilimea rusă, a renunțat la privilegiile și averea pentru a se dedica

de detenție, în curând s-a îmbolnăvit din nou, de data aceasta fiind diagnosticat cu tuberculoză, boală de care va și muri la Paris, în 1934.

În închisoarea Butirskaia, Mahno l-a întâlnit pe anarho-comunistul Petru Arșinov, care l-a luat pe tânăr sub aripa sa. Deși fusese inițial influențat de ideile naționalismului ucrainean, Mahno s-a îndepărtat treptat de acestea, iar în timpul Primului Război Mondial a susținut internaționalismul, scriind chiar și un manifest împotriva războiului, care a circulat prin închisoare.

Când porțile închisorii au fost deschise în timpul Revoluției din februarie 1917, Mahno s-a aflat, pentru prima dată după opt ani, în libertate. Fără lanțurile care îl împovăraseră, a fost cât pe ce să-și piardă echilibrul, având, de asemenea, nevoie de ochelari de soare după anii petrecuți în celulele întunecate ale închisorii.

A mai rămas la Moscova timp de trei săptămâni, implicându-se pentru scurt timp într-un grup anarhist din districtul Lefortovo. La 23 martie, convins într-un

cauzei revoluționare, făcând parte din „cercul Ceaikovski” înainte de a se alătura Asociației Internaționale a Muncitorilor în 1872. Ca om de știință și geograf, a participat la expediții riguroase, experiență ce i-a permis să formuleze teoria întraajutorării, care vede sociabilitatea și cooperarea ca factori esențiali ai evoluției, contrazicând astfel darwinismul social. În lucrări precum *Cucerirea pâinii*, Kropotkin a promovat comunismul libertar, vizând o societate fără stat, bazată pe înțelegeri libere și distribuirea bunurilor după nevoi. Viața sa a fost marcată de arestări, exil și o integritate morală care i-a atras renumele de „sfânt” al anarhiei. El a definit anarhismul ca o metodologie științifică aplicată vieții sociale, rămânând o figură centrală a rezistenței antiautoritare până la moartea sa.

organizație a fost o structură clandestină complexă, ramificată în grupuri de studiu, de masă și de luptă, pregătită să înfrunte de-a lungul deceniilor atât regimurile fasciste, cât și pe cele alinate la Comintern. Federația s-a extins rapid în aproape toate orașele și satele mari și a continuat să funcționeze chiar și în condiții de represiune severă, organizând conferințe secrete în locații retrase, cum ar fi pădurile de lângă Loveci sau munții de lângă Maglij, unde delegații au decis să împartă țara în cinci organizații regionale pentru o mai bună coordonare.

De-a lungul existenței sale, într-o perioadă marcată de revolte și represiuni severe, FCAB și-a cristalizat viziunea într-o „Platformă” publicată chiar înainte de marea represiune din 1945. Acest document, inspirat de ideile lui Mahno și Arșinov, promova un model de comunism anarhist care viza desființarea statului, a capitalismului și a influenței bisericii, propunând în schimb socializarea completă a pământului, fabricilor și resurselor. Viziunea lor înlocuia autoritatea centrală cu o federație de comune libere, organizate de la nivel local până la cel internațional, și o structură complexă de producători și consumatori care să gestioneze economia prin planificare participativă.

O trăsătură distinctivă a acestui curent este **dualismul organizațional**²³, care impune o separare strate-

23. **Dualismul organizațional** este un concept teoretizat pentru prima oară de către Mihail Bakunin ce susține necesitatea coexistenței a două tipuri de organizare distincte. Primul nivel este organizația politică specifică, formată din militanți cu o unitate teoretică și

partid politic. Anarhiștii trebuie să exercite o „pilotare ideologică”, adică o influență teoretică asupra evenimentelor, fără a prelua conducerea construcției sociale, care aparține exclusiv maselor.

3. Este susținută necesitatea unei armate revoluționare, cu condiția ca aceasta să fie subordonată politic organizațiilor federative ale muncitorilor și țăranilor. Referitor la libertatea presei și a cuvântului, aceasta trebuie garantată tuturor, inclusiv foștilor inamici, cu excepția situațiilor de război civil când anumite publicații devin instrumente militare directe ale inamicului.

4. Interpretarea faimosului principiu „de la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi” devine una pragmatică în perioada de tranziție. Pentru a preveni sabotajul și lenea contrarevoluționară, persoanele apte de muncă ce refuză să contribuie ar putea fi excluse de la distribuția produselor, excepție făcând copiii, bătrânii și bolnavii. Implementarea deplină a principiului se va realiza abia după stabilizarea societății libere.

Inspirați de către Platformă

Federația Comuniștilor- Anarhiști din Bulgaria

În anul 1919, Mihail Gherdjikov, un veteran al luptelor împotriva Imperiului Otoman, a pus bazele Federației Comuniștilor Anarhiști din Bulgaria (FCAB). Această

final de familia sa, se întoarce la Huliaipole, unde a devenit unul dintre organizatorii mișcării țăărănești locale.

Petru Arșinov

Petru Arșinov (1887–1937), născut Piotr Andrievici Marin, a fost un revoluționar ucrainean cu o viață tumultuoasă, marcată de arestări, exil și schimbări ideologice. Născut într-o familie proletară, s-a alăturat facțiunii bolșevice a Partidului Muncitoresc Social-Democrat și a editat un ziar destinat muncitorilor, ceea ce i-a adus urmărirea poliției. S-a întors în Ucraina, unde s-a apropiat de mișcarea anarhistă și a format un grup de luptă armată, care organiza atacuri împotriva autorităților locale. După ce și-a împușcat șeful pentru că denunțase muncitori implicați în revolta din 1905, a fost condamnat la moarte, a evadat și a fugit în Franța. Revenit în Rusia, a fost arestat de mai multe ori pentru propagandă anarhistă și arme, primind în final o condamnare de 20 de ani în închisoarea Butirskaia din Moscova.

În această perioadă, l-a cunoscut pe tânărul Nestor Mahno, devenind mentorul său. Ambii au fost eliberați în 1917, iar Arșinov a devenit unul dintre fondatorii Federației Grupurilor Anarhiste din Moscova și a editat mai multe publicații anarhiste, alăturându-se ulterior mișcării mahnoviste. În cadrul acestei mișcări, a condus departamentul cultural și a editat publicații precum *Put k Svobode*.

După înfrângerea acesteia de către bolșevici, a emigrat inițial la Berlin, unde a scris o istorie a mișcării, apoi la Paris, unde s-a alăturat grupului Dielo Truda.

În finalul vieții, Arșinov s-a delimitat de trecutul său, publicând articole anti-anarhiste pentru a obține permisiunea de a se întoarce în URSS. Deși mulți tovarăși, inclusiv Mahno, l-au considerat un trădător, există ipoteza că „renegarea” sa a fost un paravan pentru a organiza anarhismul clandestin în Rusia.

La întoarcerea în URSS în 1935, a fost împușcat mortal pentru că ar fi încercat să „reinstituie anarhismul”.

Agafia Kuzmenko

Agafia „Galina” Andreevna Kuzmenko (1896–1978) a fost profesoară și anarhistă, soția lui Nestor Mahno. A deținut, din 1919 până în 1921, funcția de președintă a Uniunii Profesorilor din Mahnovia. În această perioadă, în Huliaipole a fost organizat un nou sistem de educație bazat pe principiile anarhiste și pe separarea educației de religie. De asemenea, școlile erau gestionate de consilii mixte de părinți și profesori.

Agafia Kuzmenko s-a concentrat pe finanțarea și organizarea sistemului de educație în teritoriile de graniță controlate de mahnoviști și pe dezvoltarea de noi programe școlare. Sistemul implementat în Teritoriul

lupta de clasă și, prin susținerea proprietății private în anumite variante, conduce inevitabil la crearea unei structuri statale de către cei puternici economic. Astfel, nu există elemente comune care să poată fi sintetizate cu comunismul.

Iar, în cele din urmă, sintetismul este văzut ca o sursă de „dezorganizare cronică”. O organizație bazată pe sinteză ar fi fie o adunătură de tendințe independente care nu pot acționa unitar, fie o masă amorfă care își pierde identitatea tactică.

Concluzia textului este că problema sintetismului se pierde în „teoretizări vagi” și diletantism intelectual, în loc să construiască o organizație eficientă bazată pe o platformă teoretică și tactică unitară, specifică comunismului anarhist.

Suplimentul la Platforma Organizațională oferă clarificări esențiale asupra viziunii grupului Dielo Truda în fața criticilor primite, concentrându-se pe organizare, libertăți și pragmatism revoluționar. Ideile centrale sunt:

1. Comitetul Executiv nu este un organ coercitiv, ci un „Secretariat al Uniunii” care oferă asistență teoretică. Deși se urmărește o „linie tactică unică” pentru a evita disiparea mișcării, în caz de dezacord între majoritate și minoritate se acceptă trei soluții: concesiile, coexistența a două opinii sau scindarea.

2. Se propune un regim liber al sovietelor bazat pe organizații de producție și consum, nu pe controlul unui

Propunerea de a fuziona comunismul anarhist, anarho-sindicalismul și individualismul este considerat de către Dielo Truda ca fiind o încercare artificială și lipsită de fundament real.

Critica principală se împarte în mai multe puncte esențiale: confuzia dintre scop și mijloace; incompatibilitatea cu individualismul și incapacitatea organizatorică.

Legat de cea dintâi, Dielo Truda consideră „absurdă” tentativa de a sintetiza comunismul cu sindicalismul. În viziunea lor, comunismul este scopul eliberării muncitorilor, în timp ce sindicalismul este doar o metodă de luptă. Cele două nu pot fi în contrast, deoarece comunismul anarhist este, prin natura sa, sindicalist, considerând organizațiile muncitorești necesare pentru victoria socială.

Legat de cea de-a doua, autorii afirmă că individualismul²² nu are nicio legătură cu teoria sau practica anarhistă veritabilă, fiind mai degrabă un fenomen literar sau o „modă burgheză”. Individualismul respinge

22. Desigur, am dori să facem o diferențiere care nouă ni se pare importantă: în timp ce considerăm că tendințele mai degrabă individualiste pot avea, de multe ori, minusuri, trebuie să insistăm că orice mișcare mai degrabă colectivă nu trebuie să ignore nevoia unei individualități. Persoanele care formează colectivul, fie el al unui grup, cartier sau mișcări sociale, trebuie să-și păstreze individualitatea. Ba mai mult, aceste tendințe colectiviste trebuie să creeze structuri care să permită indivizilor care le compun să-și ducă mai departe singuri sau în grup, experimentele de a se crea pe sine și de a deveni persoane cât mai autonome și „unice” posibil. Unitatea în diversitate trebuie să fie motto-ul oricărui colectiv.

Liber⁹ era inspirat de scrierile pedagogului libertar spaniol Francisco Ferrer, ale cărui teorii pedagogice, preconizând crearea unui sistem educativ liber de influența statului și a bisericii, au avut o mare influență în întreaga mișcare anarhistă internațională.

În exil, relația cu Mahno a devenit extrem de tensionată. Ajunși la Paris în 1925, a lucrat ca spălătoareasă și servitoare pentru a supraviețui. Deși trăiau împreună, ea încerca adesea să-l umilească public și a cerut permisiunea de a se întoarce în URSS încă din 1926.

După moartea lui Mahno, ea s-a apropiat de Volin, fiind acuzată că a sustras jurnalul personal al fostului lider. Destinul ei ulterior a fost marcat de suferință: deportată de naziști în Germania, a fost ulterior capturată

9. De obicei, termenul larg răspândit care să desemneze acest experiment social este Mahnovșcina. Noi nu vom folosi acest termen, deoarece, deși la origine termenul putea avea o funcție descriptivă, în discursul bolșevic el a căpătat rapid un sens peiorativ. Istoriografia sovietică a consolidat diverse interpretări greșite față de mișcarea mahnovistă timp de decenii. În numeroase lucrări, termenul era folosit pentru a sugera lipsa de disciplină, aventurismul politic și haosul social, fără a acorda prea multă atenție obiectivelor politice și sociale ale mahnoviștilor. Chiar și forma lingvistică a cuvântului contribuia la această nuanță, deoarece sufixul slav „-șcina” (-щина) este adesea folosit pentru a desemna un fenomen asociat unei persoane și poate avea o tentă depreciativă atunci când este utilizat de adversari. Din acest motiv, atunci când întâlnim termenul în surse sovietice, el trebuie înțeles nu doar ca o denumire a mișcării lui Mahno, ci și ca un instrument polemic menit să-i discrediteze pe anarhiști. În cercetarea istorică actuală, termenul este folosit mai degrabă într-un sens neutru, pentru a desemna ansamblul experienței politice, sociale și militare create de mișcarea mahnovistă în Ucraina revoluționară, dar noi vom încerca să folosim termenul de Teritoriu Liber.

de sovietici și condamnată la 10 ani de închisoare. Și-a petrecut restul vieții în Kazahstan (Dzhezkazgan), unde a murit în 1976.

A cui este Revoluția din Octombrie 1917?

Revoluția Rusă este considerată adesea unul dintre marile momente de ruptură dintre anarhiști și marxiști. Totuși, în ciuda evoluției sale ulterioare, la început Revoluția din Octombrie 1917 „nu aparținea nimănui, cu excepția poporului” și prezenta „toate caracteristicile unei revoluții sociale cu tendințe libertare”, conform lui Daniel Guérin.

De aceea, Petru Arșinov vorbește despre două perioade diferite, despre două „octombrie” pe care le cuprinde Revoluția Rusă. Există un „octombrie” al muncitorilor, care au pus capăt puterii claselor exploatatoare, expropriind fabrici și colectivizând pământul, astfel încât să se apropie de idealul unei revoluții sociale. Dar există și un „octombrie” deturnat de bolșevici, care au capturat puterea aspirațiilor celei dintâi, trădându-i caracterul revoluționar.

În cadrul Revoluției Ruse din 1917, anarhiștii din Rusia propriu-zisă au jucat un rol important, dar erau destul de divizați și insuficient de bine organizați astfel încât să poată influența traseul revoluției. Încetul cu încetul, cu

interne, având în vedere diferențele de viziune, personalitate, acțiuni existente între diversele tendințe anarhiste. Pentru a exemplifica, Malatesta se întrebă cum ar putea lucra împreună anarhiștii revoluționari, care recurg la acțiuni violente pentru contracararea violenței statului, cu cei care cred mai degrabă în rolul educației și al transformării individuale. În final, acesta consideră că o astfel de uniune ar ajunge să reprezinte de fapt viziunea unei facțiuni anarhiste și ar duce la monopolizarea „adevărului” anarhist de către aceștia, declarând autoritară o astfel de organizație. În urma unui schimb de scrisori cu Mahno, Malatesta își schimbă viziunea inițială, admitând că aceasta a fost deformată de erorile de traducere și chiar dacă nu rezonază în totalitate cu modelul organizațional propus de **Platformă**, îi înțelege mai bine funcționarea, pe care nu o mai denunță ca fiind una autoritară.

Clarificări din partea Dielo Truda

Ca răspuns la criticile primite, grupul Dielo Truda publică o serie de texte prin care încearcă să clarifice și să nuanțeze acele puncte din manifestul lor care au generat dezbateri.

În **Problema organizării și noțiunea de sinteză**, apărut în martie 1926, autorii susțin că sintetismul (anarhismul de sinteză) reprezintă o „aberație totală” bazată pe o înțelegere superficială a curentelor anarhiste.

principiile anarhiste. Această viziune a fost împărtășită de Alexander Berkman și Emma Goldman. Influențați de dorința de a păstra pluralismul mișcării în fața dogmatismului, grupul lui Volin a propus, în schimb, sintetismul, adică unirea tuturor tendințelor anarhiste (comunism, sindicalism, individualism etc.) sub un singur steag, bazându-se pe opoziția comună față de stat. Aceștia au considerat că platformiștii au supraestimat rolul organizării și au susținut că marile obstacole din timpul Revoluției Ruse au fost represiunea statală condusă de bolșevici și dificultățile în educarea și propagarea ideilor libertare în rândul populației. Prin urmare, ei au respins viziunea propusă de către Dielo Truda ca fiind o încercare de a „bolșeviza” anarhismul prin adoptarea unor metode străine spiritului libertar.

În octombrie a aceluiși an, Malatesta publică și el un răspuns la adresa Platformei în care critică, de asemenea, formarea acestei Uniuni Generale a Anarhiștilor, care ar ajunge să funcționeze precum un guvern. Acesta admite necesitatea unei organizări anarhiste mai serioase, dar chestionează mijloacele propuse în textul Platformei și subliniază nevoia prefigurării în orice luptă socială. Conform acestuia, în loc să reușească să mobilizeze spre organizare, autorii ajung să echivaleze organizarea cu subordonarea față de lideri și centralizarea autoritară. O astfel de uniune n-ar face decât să anuleze autonomia individuală și să cauzeze conflicte

cât puterea era centralizată în mâinile bolșevicilor, cu atât creștea represiunea împotriva anarhiștilor. Mulți au fost uciși, întemnițați, trimiși în exil.

Dar nu același lucru îl putem spune despre alte teritorii din cadrul Imperiului țarist, unde rezistența la centralizare a durat ceva mai mult.

Teritoriul Liber, un experiment anarhist revoluționar

Nestor Mahno, figură legendară a anarhismului, a fost liderul unei mișcări insurecționale masive în Ucraina în timpul Războiului Civil Rus. În 1917 acesta a format Uniunea țăranilor săraci, care avea ca scop exproprierea fabricilor și colectivizarea pământurilor. Situația acestora s-a schimbat odată cu semnarea Tratatului de la Brest-Litovsk (1918) între guvernul bolșevic și Puterile Centrale. Tratatul marca ieșirea Rusiei din război și cedarea unor teritorii, inclusiv a Ucrainei, care intra astfel sub ocupație germană. Acest moment a fost perceput de anarhiști ca o trădare a idealurilor revoluției, prin semnarea unui pact cu imperialiștii. Pentru țărani, asta însemna întoarcerea marilor proprietari de terenuri și anularea câștigurilor revoluționare, așa că au încercat inițial să opună rezistență, dar nu aveau suficient impact. Mahno a mers la Moscova în iunie 1918, unde l-a întâlnit pe Kropotkin, care a refuzat să îi dea un sfat

concret legat de întoarcerea în Huliaipole, ci l-a încurajat mai degrabă să își păstreze altruismul și reziliența.

Ulterior, a avut o întrevedere și cu Lenin, cu care a discutat despre organizarea țăranilor ucraineni și modul în care înțeleg anarhiștii revoluția. Lenin i-a acuzat pe aceștia de idealism (susținând că „în privința prezentului, nu sunt cu picioarele pe pământ” și nu au nicio „legătură reală cu viitorul la care visează”). În acel moment, Mahno i-a amintit de toți anarho-comuniștii din Ucraina care au luptat pentru apărarea revoluției, arătând că „suntem ferm cu picioarele pe pământ și că trăim în **prezent**, că ne chinuim și căutăm mijloacele prin care să facem ca viitorul pe care ni-l dorim să fie prezent, și că de fapt luăm foarte în serios acest **prezent**”. După aceea a avut și o întrevedere cu anarhiști din cadrul Federației din Moscova, dar a plecat dezamăgit de „revoluția de hârtie” instituită de acești intelectuali socialiști, convins că e nevoie de o abordare mult mai pragmatică și de acțiune revoluționară. Rămâne de văzut cât de eficientă va fi ulterior această reticență la teorie.

Când s-a întors în Ucraina, Mahno a început să organizeze un grup de gherilă, devenind figura centrală a Armatei Insurgente Revoluționare, cunoscută sub numele de Armata Neagră și recognoscibilă după steagurile în aceeași culoare, însemnate cu sloganele „Libertate sau moarte” și „Pământul pentru țărani, fabricile pentru muncitori”. Această forță, formată

organizațiile membre ale Uniunii, precum și cu alte organizații”.

Criticile la adresa Platformei

Nevoia unei organizări mai bine structurate, precum și prezența unui comitet executiv în rândul organizației specific anarhiste propuse de platformiști au stârnit numeroase dezbateri. O parte dintre acestea au fost cauzate de neînțelegeri sau interpretări greșite, parțial și din cauza traducerii în franceză a lui Volin. Printre criticii din epocă ai **Platformei** se numără Errico Malatesta²¹ și Volin însuși.

În 1927, un alt grup de anarhiști ruși, format din Volin, Mollie Steimer și Senia Fleșin, publică o critică la adresa Uniunii Generale propuse de autorii Platformei, susținând că „imobilitatea, birocrăția și tendința spre autoritarism” pe care o astfel de organizație le-ar reproduce ar duce la centralizare și la îndepărtarea de

21. **Errico Malatesta** (1853–1932) a fost un militant socialist și revoluționar anarhist italian, una dintre figurile importante ale anarhismului clasic. A editat numeroase ziare radicale și și-a petrecut mare parte din viață în exil, închisoare sau sub supravegherea autorităților, fiind arestat și expulzat din Italia, Anglia, Franța și Elveția. Inițial susținător fervent al „propagandei prin fapte” și al insurecției ca tactică revoluționară, ulterior a pledat pentru organizarea sindicală și pentru sindicalismul revoluționar. În timpul exilului său, Malatesta a locuit pentru o perioadă și în România, la Brăila, unde ar fi încercat să organizeze muncitorii locali. Broșura sa „Printre țărani” a fost tradusă pentru prima dată în limba română în 1891, iar o a doua ediție a apărut în 1910 în colecția de broșuri coordonată de Panait Mușoiu, editor al *Revistei Ideei*.

organizațiile care se alătură Uniunii Generale. Aceste principii vor fi apoi reflectate în activitatea revoluționară.

În al doilea rând, **unitatea tactică** sau **metoda colectivă de acțiune** permite concentrarea forțelor și evitarea confuziei prin adoptarea unei linii de acțiune comune.

Al treilea pilon, **responsabilitatea colectivă**, respinge individualismul izolat și stabilește că organizația este responsabilă pentru fiecare membru, la fel cum fiecare membru răspunde în fața colectivului.

În cele din urmă, **federalismul**²⁰ este reinterpretat ca o metodă de a armoniza voința personală cu acțiunile democratice convenite de grup, prin coordonarea realizată de un Comitet Executiv al Uniunii. Acesta nu are un rol de conducere, ci mai degrabă unul funcțional, asigurând „punerea în aplicare a deciziilor luate de Uniune, conform mandatului primit; supravegherea activității și a dezvoltării teoretice a fiecărei organizații în parte, în conformitate cu linia teoretică și tactică generală a Uniunii; monitorizarea stării generale a mișcării; menținerea legăturilor organizaționale funcționale între toate

20. **Federalismul** (conceptual) este o trăsătură esențială a anarhismului, propunând o organizare „de jos în sus”, bazată pe cooperare voluntară și responsabilitate colectivă. În acest model, grupurile autonome formează federații fără ca nivelurile superioare să dețină putere executivă asupra celor inferioare. Spre deosebire de centralism, care concentrează decizia și reproduce inegalități, **f.** încurajează inițiativa, egalitatea și controlul direct al muncitorilor asupra producției. Practicat în organizații ca Asociația Internațională a Muncitorilor, **f.** reprezintă „socialismul de jos”, o alternativă revoluționară la structurile ierarhice ale capitalismului și statului.

în mare parte din țărani, a reușit să apere un teritoriu vast în sud-estul Ucrainei, unde viața socială era organizată prin comune agricole și consilii muncitorești autonome, punându-se un accent deosebit pe educația liberă de influența religioasă sau statală. Pedagogia era pusă în practică și prin intermediul Comisiei Cultural-Educaționale, din care făceau parte Volin, Arșinov și Baron, care se ocupau cu editarea unor reviste anarhiste, distribuirea de propagandă scrisă și susținerea unor prelegeri publice.

Politica din acest teritoriu autonom era radicală: respingea orice formă de dictatură, suspenda partidele politice și promova autogestiunea ca formă supremă de organizare socială. În acest teritoriu, au prins viață mai multe comune (prima dintre ele fiind numită după Rosa Luxemburg) unde oamenii puteau să lucreze pământul la comun, să gătească și să mănânce în bucătării comunale și să se organizeze după principiile autodeterminării economice și sociale.

Armata Insurgentă a fost prima organizație din istoria anarhismului care a reușit să susțină, militar și logistic, un teritoriu eliberat, cu șapte milioane de locuitori, în care s-a încercat crearea unei societăți anarhiste, non-statale¹⁰, ce a rezistat între ianuarie 1919 și

10. Desigur, prima situație de acest fel — un teritoriu eliberat de sub stăpânirea unei „autorități centrale” — a fost Comuna din Paris, care a existat între 18 martie și 28 mai 1871. Comuna a fost auto-organizată de către populația Parisului, s-au organizat în miliții de apărare

1921. Regiunea era cunoscută și ca Mahnovșcina sau Mahnovia, dar, pare-se, prima denumire este una peiorativă dată de către bolșevici. Capitale era la Huliaipole. Desigur, au existat mai multe proiecte de autonomie teritorială în regiune, inclusiv „puterea sovietelor”, încă dinainte de 1919.

Teritoriu Liber fiind auto-organizat după principii anarhiste, referirile la „control”, „guvern” sau „lider/-i” nu trebuie luate *ad litteram*. De exemplu, mahnoviștii au jucat un rol pur militar, Batko însuși având mai degrabă rolul de strateg și consilier militar. De celelalte aspecte ale vieții se ocupau comunele agricole, industriile gestionate de muncitori și alte soviete și comune libertare, care erau autonome față de Armata Insurgentă.

Odată cu sfârșitul Primului Război Mondial, reușind să îndepărteze pericolul armatelor „albe” și al Aliaților, bolșevicii au început să vadă, încetul cu încetul, în Armata Neagră și Teritoriul liber niște inamici ai puterii sovietelor. Asta și din cauză că, după succesele sale militare, Mahno și-a asumat și rolul de organizator anarhist. La primul Congres al Confederației Nabat a Organizațiilor Anarhiste¹¹, Nestor Mahno a fost inițiatorul unei politici în cinci puncte:

teritorială, precum și o punere în practică a unora dintre teoriile socialiste ale vremii. Evenimentele din 1871 au fost un punct de cotitură în istoria socialismului (științific, utopic, libertar etc.).

11. Nabat-ul a fost o organizație anarhistă devenită influentă, între 1918-1920, în Ucraina. Deși avea filiale în toate orașele mari din

- * Producția: toate fabricile și resursele aparțin clasei muncitoare și trebuie gestionate de consilii muncitorești federate de jos în sus.
- * Consumul: într-o lume a nevoilor, produsele trebuie distribuite astfel încât să se asigure nevoile fiecăruia, acordând prioritate celor vulnerabili.
- * Pământul: acesta devine proprietate comună, iar marile proprietăți sunt redistribuite către organele de autogestiune ale celor care îl muncesc.

O componentă esențială a acestui curent este și recunoașterea necesității de a apăra revoluția împotriva rezistenței claselor privilegiate. Prin urmare, platformismul susține crearea unor forțe militare organizate și disciplinate, formate din voluntari, dar subordonate permanent organelor democratice ale maselor. Prin această abordare, mișcarea caută să transforme anarhismul dintr-o filosofie fragmentată într-o forță politică și socială capabilă să ghideze masele către o societate fără clase și fără stat.

Pentru ca toate aceste transformări să fie posibile, **Platforma** concluzionează că anarhiștii înșiși trebuie să se schimbe. Ei trebuie să abandoneze individualismul haotic în favoarea unei organizații unite prin patru principii fundamentale:

În primul rând, **unitatea teoretică** asigură împărtășirea aceluiași principii de către toți membrii și toate

Această inițiativă a fost un răspuns direct la eșecul mișcării anarhiste în timpul Revoluției Ruse. Autorii au identificat o stare de „dezorganizare generală cronică” cauzată de o interpretare greșită a libertății individuale, care fusese confundată cu absența oricărei responsabilități. „Anarhismul nu este o utopie frumoasă, nici o idee filozofică abstractă; este o mișcare socială a clasei muncitoare”, scriau Dielo Truda în manifestul lor.

Pentru a corecta acest curs, autorii au propus o viziune în care societatea este definită de un conflict permanent între clasa muncitoare și cea capitalistă. Ghidați de ideile lui Bakunin¹⁹ și Kropotkin, aceștia propun soluția unei revoluții sociale care să abolească definitiv statul și clasele sociale, înlocuindu-le cu comunismul libertar. Autorii insistă că statul nu trebuie păstrat sub nicio formă „temporară” după victorie; el trebuie distrus din prima zi pentru a face loc autogestiei.

În viziunea lor asupra noii lumi, reconstrucția se bazează pe trei piloni:

19. **Mihail Bakunin** (1814–1876) a fost un filosof, revoluționar și teoretician politic rus, considerat unul dintre fondatorii anarhismului modern. A criticat puternic statul, autoritatea politică și religia organizată, susținând libertatea individuală și organizarea voluntară a societății. A participat la mișcările revoluționare europene din 1848 și a petrecut ani în închisori și exil. Bakunin s-a aflat în conflict intelectual cu Karl Marx, respingând ideea unui stat socialist de tranziție. El promova federalismul, autogestiea muncitorilor și acțiunea revoluționară directă. Gândirea sa a influențat puternic mișcările anarhiste, sindicaliste și libertare din întreaga lume.

1. Suspendarea tuturor partidelor politice;
2. respingerea oricărei forme de dictatură;
3. negarea oricărui concept de statalitate;
4. respingerea oricărei forme de „tranziție” sau de „dictatură a proletariatului”;
5. înființarea sovietelor muncitorilor ca formă preferată de autoorganizare.

Toate aceste abordări erau în opoziție cu punctele de vedere ale bolșevicilor. Drept urmare, aceștia au început să considere Teritoriul liber ca „nedemocratic”, precum și să pretindă că Mahno ar fi vinovat de o lungă serie de „crime”. Toate aceste acuze aveau, bineînțeles, un substrat propagandistic. Într-un final, anarhiștii au fost etichetați „contrarevoluționari”, iar în noiembrie 1920 principalii lideri au fost arestați la ordinul lui Lenin și Troțki, Mahno reușind însă să scape. Cristian Racovski¹², liderul bolșevic al Ucrainei, avea ordin de a-i găsi și aresta pe toți liderii anarhiști care continuau să fie în libertate.

sudul Ucrainei, zona de predilecție a organizației a rămas teritoriul liber mahnovist. Grupul a publicat și un ziar cu același nume.

12. Cristian Racovski (1873–1941) a fost, printre multe altele, unul dintre liderii mișcării social-democrate din România de la începutul secolului XX. A părăsit România în 1917 și s-a alăturat revoluției bolșevice, devenind un personaj cheie în evenimentele din jurul Odesei din următorii ani.

Exilul

România

Încet, dar sigur, Armata Insurgentă a pierdut teren în fața Armatei Roșii conduse de Mihail Frunze¹³. Urmăriți de mai multe regimente de cavalerie, Mahno, soția sa Galina Kuzmenko și un grup de 80–120 de persoane au trecut râul Nistru, în Basarabia, pe 28 august 1921. Acesta și-ar fi dorit să treacă frontiera mai la nord, în zona Galiției, dar ruta le era blocată.

O versiune a poveștii privind trecerea frontierei susține că grănicerii români au deschis inițial focul asupra lui Mahno și a celor care-l însoțeau. I-au lăsat să treacă abia după ce au declarat că sunt cazaci ucraineni, iar nu bolșevici. Cealaltă versiune este că un mic grup deghi-zat în uniforme ale Armatei Roșii a dezarmat grănicerii, permițând astfel grupului să treacă.

Indiferent care este adevărul, la scurt timp după ce cererea lor de azil politic a fost respinsă, insurgenții au fost dezarmați, iar aurul și banii le-au fost confiscați. Autoritățile române i-au urcat în camioane, ducându-i la

13. Mihail Vasilievici Frunze (1885–1925) a fost un lider bolșevic din timpul Revoluției Ruse din 1917, comisar politic, important comandant militar al Armatei Roșii, ambasador în Turcia, membru în Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, membru în Biroul politic al Comitetului Central al PCUS, președintele Sovietului Militar Revoluționar (adică ministrul apărării). S-a născut la Bișkek, tatăl său fiind de origine română, iar mama rusoaică.

bolșevicii va rămâne în sfera ideilor, eșuând să realizeze că au de-a face cu „statiști desăvârșiți și violenți” care nu vor tolera nicio mișcare independentă „de jos”.

Un alt motiv care merită amintit este că, deși îl consideră un geniu militar și un lider înnăscut, Arșinov afirmă că Mahno ducea lipsă de cunoștințe teoretice în domeniul istoriei și al științelor politice. Din acest motiv, el nu a putut formula întotdeauna generalizări revoluționare largi, ceea ce a avut repercusiuni asupra întregii mișcări.

Ne putem întreba oricum, pornind de la propriile frustrări, dezamăgiri și de la eșecurile pe care le observăm constant în propria organizare (care nu este deocamdată în stadiu revoluționar): cum s-au simțit militanți precum Mahno sau Arșinov văzând evoluția Revoluției Ruse? Ne schimbă această perspectivă mai empatică înțelegerea asupra traseului ideologic al lui Arșinov sau asupra unor evenimente precum Teritoriul Liber?

Platformismul

Documentul

Platformismul a apărut ca o necesitate istorică în 1926, fiind cristalizat în documentul *Platforma organizațională a comuniștilor libertari*, publicat de grupul de exilați Dielo Truda (Cauza Muncii), din care făceau parte, printre alții, Nestor Mahno și Petru Arșinov.

existat un moment de solidaritate între luptătorii revoluționari anarhiști și cei marxști, care a fost deturnat de autoritățile bolșevice. Transformarea foștilor aliați în „bandiți” și „contrarevoluționari” prin decrete de partid și masacrarea acestora a devenit o moștenire tragică, stârnind și astăzi neîncredere față de ideea colaborării cu marxștii autoritari.

Teritoriul Liber nu a fost nici o utopie anarhistă perfectă, nici o contrarevoluție, ci mai degrabă o încercare de a crea o societate libertară, care a avut propriile limitări. Acest experiment revoluționar a stârnit de-a lungul timpului numeroase critici, mai ales din zona marxistă, dar nu numai. Considerăm că toate luptele istorice trebuie să fie supuse reflecției, pentru a învăța din lecțiile lor, așa că nu respingem vehement critica. Totodată, ca anarhiști, nu ne propunem să urmăm modele și nu glorificăm persoane individuale, deci acceptăm unele critici la adresa lui Mahno. Să reluăm, însă, câteva dintre discuțiile din jurul acestui episod.

Petru Arșinov notează în lucrarea sa, *Istoria mișcării mahnoviste (1918-1921)*, câteva dintre motivele care, crede acesta, au dus la eșecul revoluției anarhiste. Un astfel de motiv a fost optimismul pe care mulți mahnoviști l-au avut, în mod eronat, față de Armata Roșie. Aceștia credeau că, odată ce aceasta va întâlni mișcarea lor, soldații vor înțelege falsitatea propagandei oficiale și se vor uni cu ei. Liderii mișcării au sperat că lupta cu

Rașcov, apoi la Bălți, și, în cele din urmă, într-un lagăr de internare de lângă Brașov. Lui Mahno, Galina și altor câtorva insurgenți li s-a permis să se mute la București, cel mai probabil pentru a avea acces la îngrijiri medicale, Batko fiind rănit în timpul ultimelor bătălii. Atât el, cât și ceilalți tovarăși, nefiind ținuți în lagăr, au trebuit să-și caute un loc de muncă. Batko Mahno a lucrat într-o fabrică de cherestea.

A urmat o serie de „discuții” diplomatice între guvernul român și cel sovietic. Oficial, românii susțineau că nu știu unde se află Mahno. La 17 septembrie, ministrul de externe al Rusiei sovietice, Gheorghii Cicerin¹⁴, și Cristian Rakovski au trimis o notă către generalul Alexandru Averescu, cerând ca Mahno și toți cei care au trecut granița cu el să fie predați. Răspunsul a venit zece zile mai târziu, Averescu refuzând să accepte cererea și subliniind că o cerere de extrădare trebuie să fie făcută de autoritățile judiciare din țara solicitantă, iar asta abia după ce s-a emis un ordin de arestare.

Desigur, această carte jucată de guvernul român, anume de a nu recunoaște că știa unde se afla Mahno, făcea parte din politica anti-comunistă de a susține, sau cel puțin de a ascunde, pe oricine era împotriva bolșevicilor și căuta să se refugieze în România. Deci,

14. Gheorghii Vasilevici Cicerin (1872–1936) a fost un revoluționar marxist și politician sovietic. A ocupat funcția de ministru de externe al Rusiei bolșevice și Uniunii Sovietice în perioada 1918–1930.

această decizie de a-l „face nevăzut” pe Mahno era mai degrabă una tactică, pentru a-l putea folosi pe acesta drept pârgă împotriva bolșevicilor, oricând ar fi fost nevoie, și nicidecum nu însemna susținerea pentru ideologia și principiile Armatei Negre. În același timp, la București se găseau și reprezentanți ai naționaliștilor petliurieni¹⁵, grup mai degrabă apropiat de interesele României, precum și persoane din alte facțiuni din Ucraina.

În timp ce discuțiile diplomatice dintre cele două guverne continuau, Mahno se gândea la viitor. Acesta a organizat un „centru” pentru activități subversive la București, fiind ajutat de către Lev Zadov¹⁶. Prin intermediul acestui centru, în iarna și primăvara anului 1922, mai multe zeci de persoane au reușit să se infiltreze înapoi în Ucraina, dar, cum Armata Roșie nu mai avea alți dușmani cu care să se confrunte, era mult mai pregătită pentru astfel de activități subversive.

În ciuda viitorului sumbru, Mahno nu a renunțat. Chiar dacă trăia sub supravegherea poliției române,

15. Petlurienii reprezentau o facțiune naționalistă care lupta pentru independența Ucrainei. Aceștia au fost atât împotriva bolșevicilor, cât și a „albilor”, loialiști ai regimului țarist. Au fost conduși de Simon Petlura (1879–1926), care a fost un publicist, scriitor, jurnalist, politician.

16. Lev Nikolaevici Zadov (1893–1938), a fost șeful serviciilor de informații militare ale Armatei Revoluționare Insurgente din Ucraina și, ulterior, agent al OGPU. Născut Lev Zadov, și-a schimbat numele de familie în Zinkovski.

i-a retras sprijinul material când a văzut că lucrarea nu se mai termina. Deși în cercurile restrânse părea un om simplu și uneori dificil, în fața publicului parizian s-a dovedit a fi un orator scilicet, transformându-se radical atunci când vorbea mulțimilor.

În 1927, Mahno l-a întâlnit la Paris pe Buenaventura Durruti, pe care l-a influențat să abandoneze tacticile anarhiste individualiste în vederea unei lupte colective, de masă.

Relațiile cu alți lideri anarhiști au rămas tensionate. Mahno îl disprețuia pe Volin, considerându-l lipsit de caracter și acuzându-l că în Ucraina nu avea curajul să își exprime propriile opinii. După moartea lui Mahno, Galina și Volin au comis un act considerat deplorabil de către alți tovarăși: au furat jurnalul personal al lui Mahno de sub perna acestuia, un manuscris unic despre anii de exil care nu a mai fost adus niciodată la lumină. Galina a încercat să se întoarcă în Rusia sovietică încă din 1926-1927, dar cererea i-a fost respinsă la acea vreme.

Privind în urmă...

Teritoriul Liber a rămas unul dintre cele mai dure-roase capitole în istoria relațiilor dintre marxiști și anarhiști, continuând să ridice dezbateri și să declanșeze noi tensiuni. Cum ar putea fi însă privit acest episod dintr-o perspectivă libertară? Având în vedere că la început a

pe care doreau mahnoviștii să le infiltreze, am putea presupune (sau cel puțin specula) că la București a existat o mișcare mahnovistă subterană de care, pare-se, anarhiștii autohtoni nu știau sau nu au avut decât puțin habar.

Prin Polonia spre Franța

Perioada petrecută de către mahnoviști în Polonia a fost marcată de un proces juridic și, ulterior, de deportarea lor.

În cele din urmă, Mahno și tovarășii săi au ajuns în Franța, stabilindu-se la Paris în 1925. Viața în exilul parizian a fost una preponderent caracterizată prin sărăcie extremă și izolare. Acesta a locuit într-o cameră mică de hotel împreună cu soția și fiica sa, fiind primit cu ostilitate de emigranții ruși „albi” și de susținătorii lui Petliura, care nu uitaseră luptele din Ucraina. Pentru a supraviețui, a lucrat la un studio de film, construind recuzită și decoruri, a fost cizmar pentru o perioadă și a lucrat la biroul unui ziar francez. Galina a lucrat ca spălătoreasă pentru o familie bogată, apoi ca servitoare și bucătăreasă. În tot acest timp, Mahno a suferit constant din cauza tuberculozei și a rănilor vechi de război, fiind adesea bolnav și incapabil de muncă.

Tot în această perioadă Mahno a început să-și scrie memoriile, deși nu a reușit să le finalizeze din cauza dificultăților financiare și a faptului că un prieten francez

el le-a cerut susținătorilor săi să facă rost de arme. În același timp, autoritățile sovietice nu s-au limitat doar la metodele diplomatice. Au trimis la Bălți un grup de agenți CEKA¹⁷, dar cum Mahno nu se afla acolo, asasinii au fost nevoiți să-și abandoneze misiunea.

Între timp, autoritățile ucrainene au anunțat o amnistie pentru persoanele care luptaseră împotriva puterii sovietice — cu excepția unor lideri, printre care și Mahno. Majoritatea mahnoviștilor erau neîncredători cu privire la această amnistie. Într-un final, deoarece situația devenea din ce în ce mai periculoasă, Mahno, Galina și un grup mic de susținători au ales să părăsească România în favoarea Poloniei.

Există diverse relatări contradictorii cu privire la plecarea în Polonia. Unele surse susțin că Mahno și cei care-l însoțeau ar fi fost arestați într-o pădure din județul Buzău, în timp ce încercau să treacă granița înapoi în teritoriul sovietic. O altă poveste susține că un grup de 17 insurgenți ar fi deturnat un vehicul pe care l-au condus mai apoi spre Polonia. Mai există și varianta ca grupul mahnovist să fi fost expulzat de autoritățile române. În orice caz, la 11 aprilie 1922, Mahno, alături de Galina și alte 16 persoane, treceau din România în Polonia, în drumul lor spre Franța.

17. *Vserossiiskaia Cirezvyciainaja Komissiia* (Comisia Extraordinară pentru Întreaga Rusie), prima poliție secretă sovietică.

Cei rămași în România

Nu se cunosc prea multe despre soarta celorlalți aproape 70 de insurgenți care au traversat Nistrul către România, în august 1921. Din puținele informații se știe că unii și-au găsit de lucru ca muncitori agricoli sau în fabrici de cherestea. Alții s-au întors în Ucraina în anii următori, precum frații Zadov, Ivan Lepetcenko (adjutantul și garda de corp a lui Mahno) și Iefim Burima, în 1924, în condițiile amnistiei.

De asemenea, Foma Kuș și Konstantin Ciuprina au vizitat Odesa și Huliaipole în 1928, în urma constituirii unei comisii a exilaților mahnoviști din București, care-și doreau să stabilească astfel legături cu foștii mahnoviști și cu grupurile anarhiste clandestine. După ce și-au îndeplinit misiunea, ambii s-au întors în siguranță în România.

Un an mai târziu, Kuș și Ciuprina au vizitat din nou regiunea Odesa pentru a relua legăturile cu rezistența mahnovistă și, aparent, pentru a-i organiza în detașamente insurgente pe țăranii nemulțumiți de colectivizare. Ambii au fost arestați de OGPU¹⁸ și constrânși să devină colaboratori ai poliției secrete sovietice. La întoarcerea în România, Kuș și-a informat tovarășii despre relațiile sale cu OGPU. De altfel, se pare că acesta

18. *Gosudarstvennoe Politiceskoe Upravlenie* (Administrația Politică de Stat), urmașa CEKA.

a dus un joc dublu în anii care au urmat, dezinformând serviciile secrete sovietice.

Un alt caz, menționat în documentele sovietice, este cel al unui grup de 30-50 de mahnoviști din România, care ar fi făcut o incursiune călare în regiunea Volînia.

Desigur, de-a lungul anilor, anumite surse susțin că peste 700 de mahnoviști și-ar fi croit drum către România, unii rămânând aici, alții încercând să-și continue drumul spre țările din vestul Europei.

Singura persoană despre care știm cu certitudine că s-a mutat de tot în România este Vasili Antonovici Danilov. Născut în 1893 la Huliaipole, s-a înrolat în Armata Neagră încă din primele zile și a devenit șeful permanent al aprovizionării artileriei mahnoviste, ca mai apoi să facă parte din cartierul general al armatei. După ce insurgenții au părăsit Ucraina în 1921, Vasili ajunge să fie una din persoanele cele mai importante ale centrului exilaților mahnoviști de la București.

Rămas în capitală, se căsătorește cu Rosa, și se stinge din viață în anul 1960. Din păcate, mai mult de atât nu știm despre cei doi.

De asemenea, nici despre centrul exilaților mahnoviști de la București nu se știe mai nimic. Ce știm este faptul că aceste centre (căci exista o rețea, la București, Varșovia, Paris etc.) au rezistat până la mijlocul anilor '30, perioadă care coincide cu consolidarea puterii lui Stalin. Cum România era cea mai aproape de teritoriile